

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/18 Fall 2016, p. 203-214

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9817>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 20.07.2016

✓ Accepted/Kabul: 18.11.2016

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Mehmet ANIK – Doç. Dr. Samettin GÜNDÜZ

This article was checked by iThenticate.

KÜLTÜREL VE DİNSEL PERSPEKTİFTE KADIN KİMLİĞİ

Kamil ŞAHİN* - Salih TOPRAK**

ÖZET

Kadınların sosyal koşullar altında ikincil plandaki konumu tarihsel bir süreklilik içermektedir. Bu tarihsel süreklilik günümüzde kadınların konumlarının tartışılması zorunluluğunu ortaya çıkartmış ve genel anlamda ana damar feminist hareketin temel problematiği haline gelmiştir. Özellikle bazı tarihsel dönemlerde ve bazı kültürlerde kadının kimliksizleştirilmesi en hassas ve önemli konu olarak günümüzde tartışılmaktadır. Günümüzde sorunun toplumsal, ekonomik, siyasi ve hatta biyolojik sebeplerinin yanı sıra dini sebepleri ele alınmaktadır. Feminist hareket içerisinde bazı kanatlar yaratılış anlatısındaki ilk kadın olarak ifade edilen “Havva”nın yerine ondan önce Adem’le eşit biçimde yaratılmış olan başka bir kadının (Lilith) olduğunu savunmaktadırlar. Dinlerde, kutsal kitap ve peygamber hadislerinde kadının yerine dair konular oldukça fazladır. Kadının gerçekten dini gerekçelere dayandığı için mi yoksa egemen erkek öyle istediği için mi ikinci planda tutulduğu, çalışmaların temelini oluşturmuştur. Dinler gerçekten kadına önemsiz varlıklar gibi davranmayı öğütlemişler midir yoksa bu onları yorumlayan erkeklerin kendi görüşlerinin bir sonucu mudur? İşte tartışmayı asıl açıklamaya kavuşturacak nokta burasıdır. Semavi dinlerin kadına karşı olan yaklaşımları genel hatları ile bilinmektedir. Bu çalışmada semavi dinlerin yaklaşımları göz önüne alınarak aslen semavi olmayan dinlerde kadına karşı yaklaşımın ne olduğu anlaşılmasına çalışılacaktır. Bu çerçevede din olarak sayılmasa da mitolojilerden diğer inanç sistemlerine kadına bakış açısı ele alarak problemi irdelemek günümüz modern dinlerinde ve toplumlarda kadının durumunu betimlemek açısından son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, din, dinlerde kadın, inanç, tanrı, tanrıça

---

* Yrd. Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü. El-mek: sahinmkl@hotmail.com

** Arş. Gör. Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.

WOMEN'S IDENTITY IN CULTURAL AND RELIGIOUS PERSPECTIVES

ABSTRACT

The position of women in the secondary plan under social conditions contains a historical sustainability. This historical sustainability caused to discuss the position of women and became the basic problematic of feminist movement. Especially, on some historical periods and in some cultures, misidentification of woman has been discussed as the most fragile and important subject. The religious reasons of the problem have been handled beside social, economic, political and biological reasons. Some sides in feminist movement defend that there is a woman (Lilith) who was created equal to Adam instead of "Eve" who is expressed as the first woman. There are a lot of subjects on women in religions, holy books and prophets' hadiths. Whether the woman was taken a backseat due to the religious reasons or because the dominant man wanted constitutes the basis of the studies. Did the religions advice that women were unimportant creatures or is it the man's own thoughts? So, this is the main point that will explain the discussion. The approaches of celestial religions to women have been generally known. In this study, considering the approaches of the celestial religions, it will be tried to understand that what the attitudes of noncelestial religions to the women are. So, it is very important to describe the position of women in modern religions and societies by handling the point of view of the other belief systems in mythology for women.

STRUCTURED ABSTRACT

It is observed that there has continually been a difference for the explanation of male and female identities in the society since the beginning of humanity. Especially, the explanation of female identity is the phenomenon dwelled upon sensitively. The woman has been explained as sometimes evil, sometimes holy and commended and sometimes taboos that is prohibited to be seen in the society under the thumb of factors like geographical place, religion and economy of the society. Of all these factors, maybe, the most important one is the effect of social beliefs and religion. Religion is the most important factor that designates every dimension of social life and everyday life practices. Concordantly, the role of religion is very important in the context of determining the position of woman in the society and the meaning loaded to her.

When it is examined if there is a difference on the viewpoint for the woman of the celestial and noncelestial religions, the first prominence is that there is temperamentally inequality in celestial religions. It is observed that the common subject of celestial religions is that the man is the first created and the woman is created as the part of him. This situation brings superiority and a natural priority to the man. The narratives about the explanation of the woman according to celestial religions change after the temperament. The woman is considered as the

---

Turkish Studies

reason of being dismissed from heaven and is characterised as the only author of the first sin in Christianity. Disparately, there isn't a tendency for accusing the woman in Islam and it is observed that there are some advices that she is commended; as a result it means that the woman is disadvantaged compared to male.

It is observed that there are differences for the explanation of the woman in noncelestial religions. Especially in polytheistic religions, it is seen that there are female gods. But there are differences for the explanation of female gods. According to the geographies of the societies, some female gods represent the beauty and good, and some represents the bad and dread. There aren't any female gods in some noncelestial religions, but it is noticed that she is the biggest god especially in old Egypt beliefs. The presentation of the woman as a god affects the explanation of her in these societies. From this data, it is understood how much the effect of religions is for determination of social place of the woman

It is observed that the form of religious perception and interpretation changes the place of women in the society in temporal process. When the societies where celestial religions are dominant are considered, it is observed that the woman gains equal status with the man according to the rate of secularization. This is the sign of how strong is the connection between explanation of the woman and religion.

Keywords: Woman, Religion, Women in Religions, Belief, God, Goddess.

1.Giriş

Varoluşun temel prensibi olarak dişilik ve erkeklik tüm varlık âlemine egemen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu varlık âleminin bir parçası olarak insan, kadın ve erkek olarak yaratılmış ve var olabilmek, nesillerini sürdürebilmek için diğer tüm varlıklar gibi biri diğerine zorunluluk bağı ile bağlanmış durumdadır. Cinsiyet farklılığı hemen hemen her canlı türünde biyolojik, fiziksel, duygusal vb. biçimlerde farklılıklar ortaya çıkartmıştır. Bu farklılıklar insan türü için de geçerlidir. İnsanlar diğer canlılardan bilinçli toplumsal yapı örüntüleri kurma bakımından farklılaşmış durumdadır. Bu farklılaşma kurulan toplumsal yapı örüntülerinde kadın ve erkek konularını, kimliklerini de belirlemiş, farklı temellendirmeler ile rollerin dağılımı sağlamıştır. Yaşamsal zorunluluklar kadın ve erkek rollerinin biçimlenmesine, toplumda gelenek haline gelmesine ve kadınlık-erkeklik ile ilgili toplumsal tabuların oluşmasına yol açmıştır. Geleneklere işleyen kadınlık ve erkeklik rolleri, kimlikleri toplumların sahip oldukları inançlarla da desteklenmiş, bir anlamda pekiştirilmiştir. Aynı türün iki farklı cinsi olarak kadınlık ve erkeklik toplumsal evrim süreci içerisinde roller ve toplumsal statüler bağlamında farklılaşmış ve hemen hemen her toplumda kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı konuma geldiği görülmüştür. Bunun temelinde öncelikle ileri sürülen husus fiziksel güç bakımından erkeğin avantajlı durumudur. İlkel toplumlarda yaşamsal bağlamda fiziksel güç önemli bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel gücünün yaşamsal temelde zorunlu olduğu dönem günümüz modern zamanlara kadar etkin olarak devam etmiştir. Günümüzde fiziksel gücün toplumsal yaşam içerisindeki yoğun etkisi azalmış ve dolayısıyla kadın ve erkek rollerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği ile karşı karşıya gelinmiştir. Kadın ve erkek türleri bakımından diğer husus ise neslin devamı hususunda kadının rolünün onun yaşamını daha fazla etkilemesi durumudur. Hamilelik süreci ve doğum sonrası süreç kadının daha da zayıf ve bakıma ilgi duyduğu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda toplumsal roller ve statü bağlamında kadın ve erkek arasında dengenin bozulmasına yol açtığı ifade edilmektedir.

Turkish Studies

Teknolojinin ilerlemesi ile bu dezavantajlı durumun geçmişe nazaran büyük oranda ortadan kalktığı bir gerçektir. Buradan hareketle günümüzde feminist hareketlerin yaygınlık kazanmasıyla birlikte kadının ezilen, ötekileştirilen, ikinci planda olan, şiddete ve hakarete maruz kalan konumu ciddi şekilde tepki toplamaya başlamıştır. Problemlerin çözümü noktasında kadına yönelik bu bakış açısının nedenleri çok eski zamanlarda aranmış, kadın erkek farklılıklarının temelini Âdem ve Havva'ya dayandığı iddiaları gündeme gelmiş ve erkeğin üstün görülmesinin özellikle de ataerkil düşüncenin bir sonucu olduğu fikrine dayalı görüşler daha fazla göz önünde tutulmaya başlanmıştır. Tartışmanın sosyolojik, ekonomik ve fiziksel üstünlük bağlamlarında ele alınmasının yanı sıra dini açıdan da kadın ve erkek ilişkileri geniş araştırmalara konu olmuştur. Kutsal kitap, ilahi dinler ve peygamber hadislerindeki 'kadın' imgesi üzerinde durulmuş, oluşan bu kadın erkek eşitsizliği algısında nasıl ilintiler olduğu incelenmiştir.

Çalışmamızda kadın erkek ilişkileri ve kadın imgesi bağlamında dinsel anlatıların etkisi özellikle semavi dinlerdeki durum genel olarak ifade edildikten sonra semavi olmayan dinlerdeki durum ortaya konulmaya çalışılacaktır. İnsanlık tarihinde kitap ve peygamber gönderilmeyen ancak insanların büyük bir inançla iman ettikleri binlerce batıl diye adlandırılan ya da pagan dini olarak sayılan dini inanış şekli vardır. Bunların içerisinde genel olarak yaygın olan dinlerde kadının konumu ele alınmaya çalışılarak bu dinlerden ilahi dinlere geçiş sonrasında kadın imgesindeki değişimler tespit edilmeye çalışılacaktır. İnsanların sahip oldukları inanç sistemleri her alanda kendine özgü kural, gelenek, adet ve inanışları içinde barındırmaktadır. İnsanın, doğanın, yaşamın, özgürlüğün, hakkın, adaletin genel olarak her bir kavramın anlamlandırılmasında inançların etkisi yadsınamaz. Bu çerçevede kadının da inanç sistemi içinde bir temellendirmesi mevcuttur. Buradan hareketle insanlar inançlarını değiştirdiklerinde yaşamsal pratiklerine işlemiş olan eski inançlarının alışkanlıkları, anlamlandırmaları devam edebilmektedir. Böylece 'kadın' imgesi bağlamında günümüzdeki durumun tam anlamıyla analiz edilebilmesi için semavi dinlerden önceki dinlerin hâkim olduğu dönemden tespitlere başlanması gerekmektedir.

2.Genel Hatları İle Semavi Dinlerde Kadın

Günümüzde semavi dinler olarak nitelendirilen Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Yahudilik olmak üzere üç din bulunmaktadır. Bu dinlerden özellikle Yahudilikte bahsedilen yaratılış anlatısı temel olarak alınmaktadır. Bu anlatı tam anlamıyla Kuran'da geçmese bile nispi olarak kabul görmüştür. Yaratılış anlatısına göre ilk olarak Âdem yaratılmıştır. Böylece o ilk insan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın, Havva yaratılış sırasına göre ikinci durumdadır. Anlatı Âdem'in Kaburga kemiğinden yaratılan 'Kadın' olarak karşımıza çıkar. Buna göre Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı kabul edilir. Bu bilgi Kuran'da yoktur ancak Tevrat'ta şu şekilde anlatılmaktadır: Tevrat- Tekvin 2/21-22: Rabb Allah Âdem'in üzerine derin uyku getirdi ve o uyudu ve onun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini etle kapladı ve Rab Allah Âdem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı ve onu Âdem'e getirdi. Kaburga kemiğinden yaratılış kadına ikinci planda olma ya da erkeğin bir parçası olma statüsü kazandırmıştır. Böylece kadın için yoktan var olma veya bağımsız bir yaratılış söz konusu değildir. Yaratılış sonrası cennette geçen yasak meyve anlatısında da kadın belirgin bir şekilde kötü bir pozisyonundadır. Erkeğin aklını çelen ve en büyük günaha, cennetten kovulmaya yol açan fiilin işlenmesine sebep olmuştur. Böylece kötü, günahkâr olarak nitelendirilmiştir (Saadavi, 1991: 124). Cennetten kovulmaya sebebiyet veren kadın, cennetten kovulduktan sonraki dünya yaşamında artık sürekli erkek tarafından kontrol altında tutulması gereken, baskılanması gereken, hiçbir yeteneğini kullanmaması gereken, hatta gizlenmesi gereken bir varlığa dönüşmüş, cennetteki deneyim bunu gerekli kılmıştır. Kadın özellikle cinselliğini kullanarak erkeğe istediğini yaptırabilme kabiliyetine sahiptir ve böylece en fazla bunun engellenmesi gerekmektedir algısı, kadının toplumsal yaşamda ikincil planda tutulmasına yol açmıştır.

Turkish Studies

Yahudilikte kadının erkeğin yardımcısı olarak yaratıldığı düşüncesinin yanında insanın tanrının suretinde yaratılması dolayısıyla erkekle eşit biçimde olduğu da ifade edilmektedir. Burada yeryüzü hayatında kadının konumu ile ilgili olarak, ilk günahın çok fazla etkili olmadığı karşımıza çıkmaktadır. Çünkü insan yeryüzünde diğer canlılarla birlikte çoğalması ve onlara egemen olması için yaratılmıştır. Yani sürekli olarak cennette kalmak gayesi ile yaratım yapılmamış olmasına rağmen, kadının cennetten kovulmanın yegâne sebebi olarak suçlanması ve bu suçlamaya paralel olarak yeryüzü hayatında onun cezalandırılması durumu ortaya çıkmıştır. Yeryüzü hayatında kadının konumunu belirleyen şey, kadının erkeğe yardımcı olarak yaratılmasıdır. Kadın erkeğin en zayıf yerinden kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Böylece kadın erkeğin en zayıf noktası, aynı zamanda erkekten zayıf bir varlık olarak karşımıza çıkmakta ve buna göre toplumsal yapıda yer almaktadır (Tekvin).

Hristiyanlığın kadına bakışı yine Yahudilikle ilintilidir. Yaratılış anlatısındaki ortaklık kadının toplumsal konumu hakkında belirleyicidir. Yine kadın ve erkeğin bir birini bütünleyici yapıda olduğunu belirten ifadelerin yanında İncil’de kadının erkekten yaratıldığı ve bu yüzden erkeğin kadın için değil, kadının erkek için olduğu yönünde ibareler yer almaktadır. Kadının erkek için olması ve aynı zamanda onun astı olması anlamına gelmektedir. Yine evli kadının temel görevi erkeğini mutlu etmektir. Erkeğin başı Mesih olduğu gibi kadının başı da erkektir ibaresi, kadının toplumsal konumuna işaret etmektedir (Korintliler). Kadınların Rabb’e bağlı oldukları gibi erkeklerine bağlı olmaları gerektiği ifadeleri de (Efesliler) bulunmaktadır. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin verilmediği, cennette aldatılanın aslında Âdem olmadığı kadının aldatıldığı ve Âdem’in kadın tarafından baştan çıkartıldığı ve bu yüzden onun ayartıcılığına izin verilmemesi gerektiği (Timoteos) gibi ifadeler kadına ilişkin tutumların zeminini hazırlamıştır. Böylece Hristiyanlıkta da kadın ikincil bir konumda bulunmaktadır.

İslamiyet’te kadının konumu diğer iki semavi dinin aksine doğrudan suçlanan, cennetten kovulmanın yegâne sorumlusu, ikincil bir konumda değildir. Bununla birlikte kadın, erkeğin himayesinde erkek tarafından kollanan, bakımı üstlenilen bir konumda karşımıza çıkmaktadır. Yine bir erkeğin birden fazla kadınla evlenebilmesine de izin verilmiştir (Nisa). Genel olarak kadın kelimesinin geçtiği ayetlerin büyük çoğunluğu kadınların haklarından bahsetmektedir. Bu durum dönemin sosyal konjonktüründe kadınların konumunun çok kötü olması nedeniyle, bunun iyileştirilmesi ve daha sonraki yapılar ve dönemlerde kadının istismarının önüne geçilmesinin amaçlandığını göstermektedir. Kuran, kadınların haklarını oldukça ayrıntılı olarak açıklamış, onlara miras, boşanma gibi diğer iki semavi dinin tanımadığı haklar vermiştir. Fakat toplumsal kadim gelenekler kadınlara Kuran’da verilen hakların tam anlamıyla uygulanmasına veya anlaşılmasına çoğu toplulukta büyük oranda mani olmuştur. İslamiyet, kadını erkeğe göre dezavantajlı bir konumda görmek ve bu dezavantajı belirttiği hükümlerle gidermeye çalışmaktadır.

3.Semavi Olmayan İnançlarda Kadın

Kadının bugünkü toplumsal yaşamda ve zihinlerdeki konumunun oluşumunda semavi dinlerin etkisi olduğu temel bir varsayım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu varsayımın genel bağlamda test edilebilmesi için semavi olmayan din ve inanç sistemlerinde kadının konumunun ana hatları ile sorgulanması gerekmektedir. Böylelikle ilk olarak mitolojide kadın imgesinin analiz edilmesi gerekir.

Mitoloji¹ insanlık tarihi kadar eskidir. Her toplumda farklı veya birbirleri ile ilintili mitolojik anlatılara rastlanmaktadır. Bu mitolojik anlatılarda tanrılar ve tanrıçalardan bahsedilmektedir. Bu

¹ Mitoloji, belirli bir uygarlığa ya da dinsel geleneğe özgü inançları, uygulamaları, kurumları ya da doğa olaylarını açıklamak amacıyla görünüşte gerçekten yaşanmış olayları aktaran, ama özellikle ayin ve törenlerle bağlantılı, çoğunlukla

çerçevede ilk olarak görülen husus, tanrılara cinsiyet atfedildiğidir. Tanrılar erkek, tanrıçalar ise kadın olarak belirmekte ve böylece bunların karakterlerine, niteliklerine göre kadın ve erkek tasvirleri, algıları ortaya çıkmaktadır. Bazı mitolojik anlatılarda kadın tanrıçalar korkulan, korkulduğu için onlara itaat edilip, değer verilen ve erkeklerin hayatlarında oluşabilecek tehlikelerin potansiyel sebebi olarak sıklıkla karşımıza çıkmakta, nitelendirilmektedirler.

Yunan mitolojisi, Gaia'nın tüm tanrıları hatta insanları bile doğurduğu görüşüne dayanmaktadır. Gaia her şeyin annesi olarak ele alınır ki bu günümüzdeki ekolojik düşüncede tabiat olarak geçmektedir. Yunan mitolojisinde Gaia dişi bir rolde olmasına rağmen en üst tanrı rolünde hep Zeus olmuştur. Yunan mitlerinde kadın hep başa bela açan, birilerini cezalandırmak için gönderilen sıfatlarla anılmıştır. "...Zeus'a karşı gelen Prometheus'u cezalandırmak, onu kendi isteğine boyun eğdirmek için yeni çareler düşünmüş. Önce insanlara bela olsun diye, ilk kadını, 'Pandora'yı göndermiş... Böylece insanların başına belayı sarmış..." (Asarkaya, 2010: 14). Hesiodos her iki kitabında da Pandora'ya geniş bir yer ayırır. Onun anlattığına göre, Prometheus'un insanlara kazandırdığı ateşe karşılık total Hephaistos, Zeus'un buyruğu ile insanlığın başına bela olacak olan bir kız yaratmıştır. Hephaistos bu belayı yaratırken Zeus'un direktifiyle önce bir parça toprağı suyla iyice karıştırır, sonra içine insan sesi ve insan gücü koyar, yüzünü tanrıçalara, bedenini genç kızlara benzetir. Athena, O'na el işlerini öğretti. Aphrodite, istekleri ve tutkuları verdi. Hermeias, köpek yüreği ve tilki huyunu verdi. Hephaistos onu bir kız biçimine soktu. Tanrıça Athena, Kharit'ler, Peitho, Hora'lar ve Hermais (Hermes) bu kızı iyice süslediler. Üzerine duvak giydirip başına da - total Hephaistos'un babası Zeus'a yaranmak için usta elleriyle, karada ve denizde yaşayan hayvanlardan birçoğunun resmini üzerine nakşettiği - çelenk ve altın taç koydular. Sonra, Zeus bu belayı insanların ve tanrıların önlerine götürüp koydu. Tanrılar ve insanlar bu süslü püslü ve pırlıtlı aldatıcı güzelliği görünce şaşakaldılar. Hesiodos'a göre insanların baş belası olan kadınların soyu işte bu yaratıktır. Kadınlar baş belasıdır; çünkü onlar fakirliğe sıkıntıya hiç alışamazlar. Hep bolluk isterler. Bal arılarının gün boyu çalışıp getirdiği balları, kovanlarda yiyen oğul arılara benzerler. İşte Zeus, insanlara baş belası olsunlar diye kadınlar soyunu yaratmıştır (Asarkaya, 2010: 122). Yunan mitolojisinde kadın sadece bu anlatıda geçmez farklı farklı görevleri olan birçok tanrıça ve onların sahip olduğu kudret neticesinde meydana gelen bir sürü iyi olay da mevcuttur. Evlilik tanrıçası Hera, Atina'nın koruyucu tanrıçası Athena, Bereket tanrıçası Poseidon, av tanrıçası Artemis, güzellik ve şehvet tanrıçası Afrodit gibi... Genel olarak Yunan mitolojisinde kadına tehlike saçan bir kimlik ve tanrıçaların baş tanrı Zeus'un gölgesinde kalan bir yaklaşım hâkimdir. Yine eski Yunan'da kadın ve kızların tanrılara değerli kurbanlar olarak sunulması gibi durumlar da bulunmaktadır (Onay, 2014). Fakat kadının bir tanrıça olarak nitelendirilmesi varlık âleminde onun konumunu belirleme bağlamında önemli bir durum olarak karşımıza çıkar, erkek tanrılar olduğu gibi kadın tanrıçaların da olması, sosyal yaşamda erkeklerin kadınlara karşı davranışlarında temkinli bir tutum sergilemeleri sonucunu doğurabilir. Mitoloji çağı tanrıların üstünlük mücadelelerinin olduğu bir çağ olarak nitelendirilir. Tanrılar bu üstünlük mücadelelerini tanrısal alanda sergiledikleri gibi insanların yaşam dünyasında da sergilemektedirler. Dolayısıyla sadece erkeğin koruması altında kalan bir kadın figürünün oluşması bu noktada zor bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eski Mısır Uygarlığında 'Kadın'

Mısır mitolojisinde kadın tanrı olarak Isis, bütün tanrılardan daha bilgili ve anlayışlı olduğu için büyük bir önem taşımaktadır. Isis'in hikâyesi kadının yaratmanın kaynağı olduğunu erkeğince, kadının yaratıcılığının bir sonucu olduğunu göstermektedir. Isis, Osiris'in dağılan bedeninin

kökeni bilinmeyen ve en azından kısmen geleneğe dayanan söylenceler toplamına verilen genel isimdir. Ayrıntılı Bkz. <http://www.turkcebilgi.com/mitoloji> Erişim Tarihi 31.01.2016.

parçalarını bir araya getirmiş onu yeniden yaratmıştır. Bunun yanı sıra Horus'u doğurup, Zeus'un birbirine bitişik olan bacaklarını ayırıp, ona yürüme olanağı sağlamıştır. Isis'in Zeus, Osiris ve Horus'a bilgi beceri ve hareket yetileri vermesi onun üstünlüğünün göstergesiye, sonraları bu hikâyeyi açıklamaya çalışan erkekler bunu görmezden gelip, kendilerine göre çevirmiş ve erkek tanrıyı kaynak ve yaratıcı olarak nitelendirmişlerdir (Saadavi, 1991: 135).

Erkek egemen hanedanlar çağından önce Antik Mısır'da Mryt-Neith, Nitocris, Sobeknofru ve Hatshepsut gibi kadın kraliçelerin varlığından söz edilmektedir. Burada ilk üç kraliçenin ortalama üçer yıllık yönetimlerinden bahsedilirken, Hatshepsut'un yirmi yılı aşkın yönetim sürdüğü belirtilmektedir (Tyldesley, 1994: 215). Bunların yanı sıra Nefertiti ve eşi Akhenaten ile birlikte eşit bir biçimde yeni krallık döneminde hüküm sürdüğü de kayıtlarda geçmektedir (Samson, 1985: 13). Böylece etkili ve güçlü kadın kraliçelerin yönetimi toplumdaki kadın imajının ve kadının toplumsal konumunun belirlenmesinde son derece önemli bir yer edinmesine sebebiyet verdiği ifade edilebilir. Gay Robins, *Antik Mısır'da Kadın* isimli kitabında o dönem için Akdeniz havzasındaki diğer topluluklardan kadının toplumsal statüsü bağlamında Antik Mısır'da yaşayan kadınların siyasal, ekonomik, sosyal ve aile içi roller bağlamında daha avantajlı bir konumda olduğunu ifade etmektedir. Hatta soyun kadından devam ettiği dönemlerden de söz edilmektedir. İnanç temelli olarak konu ele alındığında, kadının sosyal konumundaki pozitif durumun dinsel bağlamda güçlü kadın tanrıçaların varlığına bağlanabilir. Böylece Eski Mısır uygarlığında kadının konumunun modern dönemdekine benzer bir halde olduğu ifade edilebilir. Bunun sebebi de yine dinsel inançların kadının toplumsal bir tabu olması gibi bir durumu ortaya koymamasıdır.

Şamanizm ve 'Kadın'

Şamanizm'in bir din olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Şamanizm'le ilgili araştırmaların ortak vardığı kanı ise onun çok eski çağlara dayandığıdır. Cemal Şener *Şamanizm* adlı eserinde Şamanizm'i kesin olarak bir din kabul etmiştir. Bunun yanı sıra Yaşar Çoruhlu *Türk Mitolojisinin Anahatları* adlı eserinde Şamanizm'i çoğunluğun kabul ettiği bir biçimde açıklamıştır. Buna göre, "Şamanizm milattan önceki yıllardan bu yana Türklerin ve çevrelerindeki toplulukların İç Asya ve Orta Asya'da yaşadıkları bölgelerde uyguladıkları ve şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştirilen bir inanç ve uygulamalar bütünüdür." Şamanizm sihirlerin ve büyülerin çokça yer aldığı yaşamın gök, yer ve yer altı olarak üç evrede düşünüldüğü bir inançtır. Gökyüzünde iyilikler, yeraltında kötülükler, yeryüzünde ise insanların yaşadığına inanılan bir inanç. Bu inanca göre gökyüzünde ve yeraltında Tanrılar vardır. İnsanlar ise bu iki dünya arasında denge kurmalıdırlar. İşte bu dengeyi sağlayan din adamlarına 'Şaman' adı verilmektedir (Şener, 2003: 18). Şamanlar erkeklerden oluştuğu gibi, kadın şamanların varlığından da söz edilebilir. Ancak kadın şamanlarla erkek şamanlar aynı özelliklere sahip değildir. Fakat bu cinsiyet ayrımından ziyade şamanların tamamında karşılaşılan bir durumdur. Burada ifade edilen erkek şamanlar arasında da güç, tesir bakımından farklılıklar olduğunun düşünülmesidir. Diğer taraftan kadın ve erkek şamanların özellik ve tesir bakımından farklı oldukları düşüncesi, topluluğun yaşadığı coğrafi alana göre çeşitlenmektedir. Ataerkil topluluklara yakın konumlarda yaşayan Şamanist topluluklarda topluluklar arası kültürel etkileşim sonucunda kadın şamanların ikincil plana atıldıkları veya ikincil planda düşünüldükleri durumlar ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan bazı Şamanist topluluklarda kadın şamanların etkin bir biçimde erkek şamanlardan daha üstün yeteneklere sahip oldukları düşünülmektedir. Özellikle Sibiryâ bölgesindeki topluluklarda kadın şamanların etkinliği, erkek şamanlara göre üstünlüğü görülmektedir (Güngörmez, 2013: 25). Altay şamanlığında şamanların "ak" ve "kara" şeklinde ayrıldıkları görülmektedir. Bu ayrımın ise geç dönemlerde özellikle de 17. yy.'da ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ak şamanlar yalnızca göğe iyi ve aydınlık ruhlara kansız kurbanlar adar, törenler düzenlerler. Kara şamanların da kötü ve karanlık tanrıya ayin düzenleyip cehennemin sahibine yakardıkları görülür. Kadınlar yalnızca kara şaman olabilmektedirler. Onlar ak

Turkish Studies

şaman olamazlar (Güngörmez, 2013: 29). Şamanizm'in hâkim olduğu toplulukların yaşam koşulları ve bu yaşam koşulları çerçevesinde oluşan sosyal teşkilatlanma yapıları kadının yerleşik topluluklarda olduğu gibi çok fazla ikincil planda olması durumunu oluşturmamıştır. Ortak yaşam anlayışı kadın ve erkeğin hayatla beraber mücadele etme ve böylece yaşamı gerçekleştirme durumunu ortaya çıkartmış ve bu beraberlik içinde birinin diğerini kötü, gizli, lanetli, bastırılması gereken bir varlık olarak görme gibi bir durum oluşmamıştır. Topluluk içinde erkeklerin sahip oldukları hakların kadınlarda da olduğu görülmektedir. Elbette kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılık tamamen yok sayılmamakla birlikte bu farklılığın diğerini istismar sebebi olarak görülmediği de belirtilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Budizm ve 'Kadın'

Budizm, bir peygamber ya da tanrı olmayan ve hatta gerçekte yaşayıp yaşamadığı konusunda tartışmalar dahi olan Buda'nın öğretilerine bağlı gelişen bir akımdır. Buda öğretisine göre Tanrı, onun yansıması sayılan ruh ve bunun gibi her türlü gerçekliği reddeder. Bilinçli bir ampirizm yayma eğilimindedir. Neden sonuç ilişkisine değinir, dört kutsal gerçek ve on iki neden teorileriyle öğretiler verir. İnsanların bu denli ilgisini çeken yanı ise entelektüel ve ahlaksal çabalarıdır (Arvon, 2006: 57). Bu yapılanma, inanç ve ayin esasları içinde kadının yerini anlayabilmek için Budizm içindeki geleneklere bakmak gerekecektir. Buda'nın öğretileriyle aydınlığa ulaştığını düşünenlerin bir araya gelerek oluşturdukları bir rahipler cemaati vardır. Bu cemaatin adı Sangha'dır ve Sangha ilk rahipler topluluğu olarak bilinir. Buda, uzun bir süre kadınların bu topluluğa girmesine karşı olmuştur. Ancak zaman içerisinde halasının ve karısının ısrarlarıyla kadınlar da cemaate girmeyi başarmışlardır (Şarafullina, 2013: 19). Bu başarıya rağmen kadın keşişlerin konumu erkek keşişlerle denk olmamıştır. Özellikle kadın keşişlerin erkek keşişlere boyun eğmesi gerekmekte, erkek keşişlerin eleştirilmesi, onlara kadın keşişler tarafından ders verilmesi kesinlikle yasaklanmıştır. Böylece büyük bir erkek üstünlüğünün varlığı söz konusudur (Salgado, 2013: 105-115).

Dinsel pratikler bağlamında Budizm'de ölüm ritüellerinde kadınlar uzak tutulması gereken varlıklardır. Ölülerin bedenleri yakılırken yanlarına sadece erkekler yaklaşabilir, kadınlar ise uzaktan izleyebilirlerdi. Ayrıca Buda'nın halefleri sayılan Dalai Lamalar da feministler tarafından kadın düşmanlığı göttükleri için eleştirilmişlerdir. Yine Budizm'de Mamo adı verilen tanrılar, kadın tanrıçalardır ve bunlar kötü niyet taşıyan tanrıçalardır. Bunların Budizm'den önce de var oldukları bilinir, ancak Budizm'le birlikte asimile edilmişlerdir. Büyücüye benzetilirler ve tahrip edici olarak görülürler (Şarafullina, 2013: 63). Budizm'in kadına bakışının, Budist topluluklardaki kadının konumunun belirlenmesinde etkili olduğu ifade edilebilir. Özellikle Hindistan ve Çin'de kadının toplumsal statüsü bağlamında geleneksel olarak ikincil durumda olduğu ve ancak modernleşme süreci içerisinde bu durumun yavaş yavaş değiştiği gözlemlenmektedir. Budist gelenekte olduğu gibi bu toplumlarda da kadın erkeğin himayesinde, tamamen onun tesirinde, saklanan bir tabu haline getirilmiş durumda bulunmaktadır (Benn, 2001: 246-250).

Kadının durumu ile ilintili olarak Budizm'den etkilenmiş fakat kadının konumunu Budizm'den daha iyi bir durumda niteleyen Taoizm, Çin'de ortaya çıkmış ve Çin'in gelenekleriyle birleşip bir din olarak görülmeye başlanmıştır. Dinsel Taoizm, Budizm'den etkilenmiştir ve meditasyona dayalı bir vahiy sistemi vardır (Gül, 2006). Taoizm, kadın erkek herkese kapılarını açmış bir dindir. İnsanları dini hayata yöneltmek amacıyla olan Taoizm'de kadınların önemi büyüktür. Hiyerarşik düzenlemede kadınlara da en az erkekler kadar önemli yerler verilmektedir. Birçok kadın tanrıçadan bahsedilir ve bu dışı tanrılar Çinliler tarafından saygı duyulup örnek alınır. Alışıl gelmişin aksine Taoizm'de ticaretle uğraşan kadınlara bile rastlamak mümkündür. Cinsel yaşamda kadınlar, erkeklerden üstün tutulmuştur. Manastırlarda erkekler ve kadınlar bir arada kalabilmişlerdir. Ayinlerde erkek ve kadın rahipler kutsal metinleri birlikte okuyabilmektedirler

Turkish Studies

(Gül, 2006). Fakat Taoizm'deki kadın algısının, Budizm'in kadın nitelmesi kadar sosyal hayata yansımadağı, genel perspektifte Çin gelenekleri göz önüne alındığında anlaşılmaktadır.

Hinduizm ve 'Kadın'

Hinduizm, Hindistan nüfusunun büyük çoğunluğunun mensup olduğu bir dindir. Hindistan'daki yaklaşık 800 milyon vatandaş Hindu'dur. Bunun yanı sıra Müslüman ve Hristiyanların da bulunduğu Hindistan'da insanlar farklılıklarıyla bir arada yaşarlar. Hindu dininde tanrılar kadar tanrıçalar da vardır. Tanrıçalar, tanrıların karısıdır. Tanrıçalar, korkunç olanlar ve yumuşak huylu olanlar olarak iki farklı şekilde betimlenir. Ancak bu tanrıçalar genellikle tanrılardan sonra gelirler. Öyle ki ana tanrı sıfatına karşılık gelen tanrı üçlemesi "Trimurti" erkek tanrılardan oluşmaktadır. Mitolojinin dışında da Hint gelenekleri tüm dinsel görevleri yerine getirme işini erkeğe vermiştir. Evlenmek üzere olan bir kız ve erkeğin yapması gerekenlerin sorumluluğu, erkeklerde (Kaya, 2001). Hint geleneğinde kadın sadece ev işleri, eşinin ibadet aletlerini ve evin geçimi için gerekli olan şeyler ile eşinin cinsel arzularını karşılamakla yükümlüdür (Black, 2007: 142-144). Hindistan'da kadın haklarının ilk başta erkek haklarıyla eşit olduğu bilinmektedir, ancak dinler arası etkileşimle birlikte MÖ 500'lerden sonra bu durum bozulmaya ve kadınlar ikinci planda kalmaya başlamıştır. İlerleyen süreç içerisinde daha ileri gidilmiş ve kadının insan statüsüne bile konulmadığı görülmüştür. Onlara göre kadın tek başına bir iş yapamaz ve iş yapmaya müsait değildir. Tamamen birilerine bağılı olarak hayatını devam ettiren bir varlık olarak nitelendirilir. Bu haksızlık kadını aşağılamaya kadar gitmiştir. Kadın tamamen bir meta olarak kullanılmış ve değersizleştirilmiştir. Kadının kazanmış olduğu mal ya babasına ya da eşine kalmaktadır. Bu da kadının miras edinme hakkının elinden alındığını göstermektedir. Kadının kız çocuk doğurması, doğan kız çocukların erken yaşlarda parayla satılması da kadına önemin verilmediğini göstermektedir. Evlendirilen kız çocuklarının 7-8 yaşlarında olabilmesi ve hiçbir haklarının olmaması ve boşanma hakkının sadece erkekte olması da kadının ikinci planda olduğunun göstergesidir (http://www.sarthakindia.org/womens_situation_India.html Erişim Tarihi 02.04.2016).

Zerdüştilik ve 'Kadın'

Zerdüştilik, tek tanrılı bir dindir. Ancak kendisinden önceki dinlerden etkilendiği düşünülmektedir. Kutsal kitapları Avesta'dır. Tarihe damgasını vurduğu kadar günümüzde de etkisini sürdürmektedir. Zerdüştilikle ilgili bilgilerin edinildiği Avesta'nın tamamının günümüze kadar ulaşmamış olması ve sonradan eklemeler yapılmış olması ise eleştirilere neden olmuştur. Kadının Zerdüştilikteki yerine ise kutsal kitaplarındaki kısımlardan hareketle ulaşmak mümkündür. Kadına verilen değeri açıkça ortaya koymamakla beraber en azından erkekte çok ayrı tutulmadığına dair bazı izlenimlere ulaşılmaktadır. İyiliği seçen erkek ve kadınların en üstün olabilecekleri, erkek ve kadının doğruluktan uzaklaşmamak için çabalamasını, büyük günah işleyen erkek ve kadınların cezalandırılacağı, Zerdüş'tün erkek ya da kadın ayrımı gözetmeksizin kim en iyiyi başarırsa, onu dostu kılacağını belirten söylemler, kadın erkek arasında ayrım gözetilmediği bilgisine götürmektedir (Azizi, 2009).

Kutsal kitap Avesta'da kadınların cinsiyet durumlarından kaynaklanan özel halleri ile ilgili çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Özellikle adet dönemleri sonunda nasıl saf ve temiz olacakları, hamile ve emzikli kadınlara karşı nasıl davranılması gerektiği, hamilelikleri esnasında tanrının koruması altında oldukları gibi konularda kadınların durumlarını açıklayan ifadeler önemlidir. Yine Avesta'da kadınlar ikincil bir konumda bulunmamakla birlikte erkeklerden de olabildiği gibi kadınlar içinde de kötü insanların olabileceği ifade edilmektedir. Fakat iyi, saf olan kadın, ailesinin kabilesinin ve dünyanın en değerlisi konumuna layık görülmektedir (Austin, 1864).

Bazı pers kabartmalarında bir tanrı olarak resmedilen Ahuramazda yanında bulunan kadın tanrı Anahita tarafından verilen bir yüzükle yetkilendirilmektedir. Anahita su ve bereket tanrısı

Turkish Studies

olarak nitelendirilmektedir. Burada kadın figürünün etkin ve üstün bir biçimde sergilendiği görülmektedir. Kadınların antik pers inancındaki yeri onların sosyal hayatta ikincil plana itilmiş bir duruma sahip olmaması, bilakis toplumsal hayatın çeşitli kademelerinde aktif olarak rol alan bireyler olmasına yol açmıştır. Özellikle Darius I ve Darius II dönemlerinde, etkin olarak çeşitli kademelerde görev yaptıkları ifade edilmektedir. Pers toplumunda asil kadın (Avesta'da anlatılan iyi, saf kadın anlamında) erkeklerle birlikte her türlü hakka sahiptir. Örneğin kadın evlendiğinde kocasına sadık kalmalı onun yanında olmalıdır, fakat evli değil ise başka bir erkeğin himayesine ihtiyaç duymaz. Boşanma hakkı gibi hakların yanında evleneceği insanı seçme konusunda da özgürdür. Yine diğer kültürlerden farklı olarak erkek ve kız kardeşlerin bir birleri ile evlenmesi durumu da söz konusudur. Eğer bu evlilik kraliyet ailesi içinde yapıldıysa ülkenin yönetiminde iki kardeş de söz sahibi olmaktadır. Yine kralın yakın çevresinde danışmanlık yapan kadınların varlığı da ifade edilmektedir (Brosius, 2006: 70-90).

Antik İran dinin etkisiyle ortaya çıkan Mecusilikte kadının rolü yine çok fazla ikincil planda görülmemektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar Mecusilerin kadın ve erkek karışık şekilde çalıştıklarını, dini ritüel ve bayramlarını bu şekilde kutladıklarını ve kendileri için alkollü içki üretiminin serbest oluşunu göstermektedir (Alicı, 2011). Böylece kadınların sosyal hayatta erkeklerle birlikte görünür biçimde rol aldığı ortaya çıkmıştır.

4.Sonuç

Kadının bu günkü toplumsal konumunun biçimlenmesi ve kadın imgesinin oluşumu perspektifinde dinsel açıdan kadın imgelemine durumu ana hatları ile çalışmada ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kadının anlamlandırılması bağlamında her bir din düzleminde çok geniş araştırmalar yapıp, veriler ortaya konulabilir. Bizim bu çalışmada yapmak istediğimiz şey kadının tarihsel süreklilik içinde oluşan imgelemine insanlığın sahip olduğu inançların etkisini belirlemektir. Özellikle semavi dinlerdeki ve bu gün hakim olan kadın perspektifinin semavi olmayan dinlerde de aynı düzlemde olup olmadığının tespit edilmesi önemli bir husus olarak görülmüştür.

Semavi olarak nitelendirdiğimiz dinler Ortadoğu kökenlidir. Bu minvalde Ortadoğu topluluklarının kültürel yapılarının, yaşama ilişkin bazı olguların anlamlandırılmasına derin etkilerinin olacağı aşikârdır. Böylece bu topluluklardan ortaya çıkan dinlerin tanımlamalarında bu toplulukların problem alanlarına ilişkin olması oldukça doğal bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumların yaşam biçimleri, içinde yaşadıkları çağa ve çevre şartlarına göre biçimlenmektedir. Böylece gelenekler, toplumsal tabular belirtilen şartlar çerçevesinde oluşmaktadır. Toplumsal sınıflar, teşkilatlanmalar, sosyal statüler çağa ve çevre şartlarına göre zamansal süreç içinde sürekli değişim içindedir. Semavi dinler dönemi semavi olmayan dinler döneminden önceki dönemi ifade etmektedir. Bu yüzden bazı anlamlandırma ve pratiklerin değişiklik arz etmesinin sebebini bu zamansal ve zamansal farklılıkta arayabiliriz.

Kadının anlamlandırılması bağlamında Yahudilik ve Hıristiyanlıkta yaratılış ve sonraki yaşayış açısından kadın ve erkek arasında bir eşitsizliğin var olduğu görülmektedir. Fiziksel alemde insanoğlunun yaşamaya başlamadığı dönemde, cennette başlayan kadının suçlu, eksik, eşitsiz görünmesi durumu dünya hayatında da devam etmiştir. Kadın ilk günahın ve günahların kaynağı, ayartıcı, erkeği yoldan çıkarıcı olarak nitelendirilmekte ve bu yüzden baskı altında tutulması gereken, sosyal yaşamda görünür olmaması gereken bir varlık olarak nitelendirilmektedir. Bu süreç içerisinde kültürün bir parçası olarak hem kadınların hem de erkeklerin zihinlerinde ortak bir kadın imajının yerleşmesine yol açarak modern zamanlara kadar süren fiili bir ikincilleşme, ötekileşme sürecini ortaya çıkartmıştır.

Turkish Studies

İslamiyet kadına o günkü Arap toplumunun bakış açısından farklı bir perspektifte bakmış, kadının O günkü sosyal koşulların etkisinden kurtarmaya çalışmıştır. O dönemde kadınların sahip olmadıkları pek çok hakkı kadınlara tanımıştır. Kadınların erkeklerden fiziksel bağlamdaki farklılıkları göz önüne alınarak onların korunması temelinde konuyu ele almıştır. Hıristiyanlık ve Yahudiliğin aksine kadın doğuştan suçlu ve tüm günahların kaynağı olarak nitelendirilmemiştir. Fakat daha sonraki dönemde İslamiyet öncesi Arap kültürünün etkisi daha ağır basmış ve bu kültür İslam'ın kadın anlamlandırması olarak değerlendirilmiştir. Böylece Arap kültürü ile İslam'ın özdeşleştirilmesi durumu kadının İslam'da da ikincil bir rolde görünmesine yol açmıştır.

Kadın kimliğinin semavi dinler dışında semavi olmayan dinlerde semavi dinlerden oldukça farklı biçimde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu noktada göze çarpan en önemli husus din içinde kadın tanrıların varlığının doğrudan o dine inanan toplumların sosyal yapılarında kadının konumuna etkisidir. Kadın tanrı, tanrılar âleminde iyi bir konumda ise kadının toplumsal statüsü ve kadına bakış açısı da ona göre iyi olmaktadır. Eğer kadın tanrı kötülüğün simgesi durumunda ise toplumsal bağlamda kadın imajı da kötü durumda olmaktadır.

Eski Grek mitolojisinde temelde tabiat ana olarak bilinen Gaia'nın dişi kimliği sonraları göz ardı edilse de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Zeus ve tanrılar konseyi içinde birden fazla kadın tanrının bulunması ve bunların güçlü tanrılar halinde resmedilmesi kadının toplumsal konumuna belirli dönem içinde önemli derecede etkide bulunduğu ifade edilebilir.

Eski Mısır ve Eski İran kadim inançlarında tanrısal köken bazı anlatılara göre dişi tanrı temelli olarak karşımıza çıkmaktadır. Mısır'da tanrıların Ana İsis ve İran'da Anahita önemli figürlerdir. Bunlar bu toplumların inanç merkezinde yer almaktadırlar. Böylece toplumsal yaşam içinde kadının tanımlanması ötekileştirme boyutunda karşımıza çıkmamaktadır. İnançın ayrılmaz bir parçasını oluşturan kadın tanrının varlığı topluluklarda hükümdar kadınların ortaya çıkabilmesine, sosyal hayat içerisinde kadının ötekileştirilmemesine dolayısıyla kadına bakış açısının biraz daha eşitlikçi bir biçimde olmasına yol açmaktadır.

Çalışmamızda ele alınamayan kadim inançlarda da kadının genel olarak üretkenlik, verimlilik temelinde düşünüldüğünün belirtilmesi gerekmektedir. Hititlerde, Sümerlerde kadın tanrıların var olduğu bilinmekle birlikte bunların da genel olarak belirtildiği biçimde bereket, verimlilik, güzellik perspektifinde işlenmesi kadın imajının toplumsal bağlamda oluşumuna tesir etmektedir.

Genel olarak kadına bakış açısının dinsel temelde kötü, sakıncalı, günahkâr olarak nitelendirilmesi toplumsal perspektifi doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bu çerçevede özellikle günümüzde hâkim dinsel inançlar göz önüne alındığında kadının sosyal konumunun ve zihinlerdeki kadın imgesinin temelinde bu nitelendirmelerin olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Adsay, Fahriye (2011). *Kültürel Sınırların Edilgen Taşıyıcıları, Kadınlar: Viranşehir Yezidileri Örneği*. Dicle Üni. SBE. Sosyoloji ABD, Diyarbakır.
- Alıcı, Mehmet (2011). *Mecusi Geleneğinde Tektanrıcılık ve Düalizm İlişkisi*. İstanbul Üni. SBE. Felsefe ve Din Bilimleri ABD, İstanbul.
- Arvon, Henri (2006). *Budacılık*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Asarkaya, Yusuf (2010). *Hesiodos'a Göre Yunan Tanrıları ve Sıfatları*. Erciyes Üni. SBE. Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Kayseri.
- Austin, Stephen (1894). *Avesta: The Religious Books Of The Parsees*, Trns., Artur Henry Bleecck, Hertford.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/18 Fall 2016

- Azizi, Najiba (2009), *Zerdüştiliğin Kutsal Kitabı (Avesta) Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üni. SBE. Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Ankara.
- Benn, Charles D. (2001). *Daily Life in Traditional China*. Westport, US: Greenwood Press.
- Black, Brain (2007). *Character of the Self in Anchiend India*, Ithaka US: Suny Press.
- Brosius, Maria (2006). *The Persian: An Introdustion*, London: Routledge.
- Çoruhlu, Yaşar (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Euripides (2014). *Troyalı Kadınlar*, Çev.: Onay, Y. İstanbul: Tem Yapım Yayıncılık.
- Güç, Ahmet (2004). *Satanizm*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Gül, Ali (2006). *Bir Din Olarak Taoizm*, Selçuk Üni. SBE. Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Konya.
- Güngörmez, Engin (2013). *Eski Türk Dini ve Türk İslam Kültürü Üzerindeki İzleri*, Sütçü İmam Üni. SBE. Tarih ABD, Kahramanmaraş.
- http://www.sarthakindia.org/womens_situation_India.html. Erişim Tarihi 02.04.2016.
- <http://www.turkcebilgi.com/mitoloji>. Erişim Tarihi 31.01.2016.
- Kaya, Korhan (2001). *Hinduizm*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Közleme, Arif Olgun (2016). “Sosyal Gereklilik Açısından Toplum Biliminin Öncü Ve Kurucu Babalarının Din Anlayışı, *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/2 Winter 2016, p. 855-874, Ankara.
- Okumuş, Ejder (2016). “Toplum Bağlamında Din-Kültür Etkileşimi, *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/7 Spring 2016, p. 269-292, Ankara.
- Saadavi, Neval el (1991). *Havva'nın Örtülü Yüzü*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Salgado, Nirmala S. (2013). *Buddhist Nuns and Gendered Praticce*, New York: Oxford University Press.
- Samson, Julia (1985). *Nefertiti and Cleopatra*, New York: Barnes and Noble.
- Sevgi, Abdullah (2011). *Yeni Dini Akımların Temel Görüşleri ve İslam*, Yüzüncü Yıl Üni. SBE. Temel İslam Bilimleri ABD, Van.
- Şarafullina, Aliya (2013). *Budizm'de ve Tibet Budizminde İnanç Esasları*, Uludağ Üni. SBE. Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Bursa.
- Şener, Cemal (2003). *Şamanizm*, İstanbul: Etik Yayınları.
- Taşgın, Ahmet (2005). *Yezidiler*, Ankara: Aziz Andaç Yayınları.
- Tyldesley, Joyce (1994). *Daughters of Isis*, London: Penguin Books.
- Uslu, Laleş (2010). *Yezidiler Üzerine Sosyo-Arkeolojik İnceleme*, Dicle Üni. SBE. Arkeoloji ve Sanat Tarihi ABD, Diyarbakır.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Şahin, K. & Toprak, S. (2016). “Kültürel ve Dinsel Perspektifte Kadın Kimliği / Women’s Identity in Cultural and Religious Perspectives”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/18 Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9817>, p. 203-214.